

פרק שמיני; דפים פז – פח

- קס. אצל איזו רשות אוכלים האישים דלהלן את הפסח?
- א. אשה נשואה.
 - ב. יתום ששחטו עליו אפוטרופסיו.
 - ג. בן ובת, קטנים וגדולים.
 - ד. עבד ושפחה כנעניים ועבריים.
 - ה. עבד של שני שותפים.
 - ו. מי שחציו עבד וחציו בן חורין.

א. האשה, בזמן שהיא בבית בעלה, ושחט עליה בעלה ושחט עליה אביה – תאכל משל בעלה מפני שדעתה להימנות על שלו, אלא אם כן גילתה דעתה להימנות על של אביה.
 ברגל הראשון לאחר נישואיה, אם היתה רדופה לילך לבית אביה – אוכלת משל אביה [א"כ פירשה אחרת]. ואם אינה רדופה – תאכל במקום שהיא רוצה. לפי מי שאומר 'יש ברירה' יכולה לברר לאחר השחיטה מהיכן תאכל. ולמי שאומר 'אין ברירה' צריכה לברר קודם השחיטה (ואם לאו – אינה אוכלת כלל לפי שאין מינויה ברור. תוס'. וע' שפת אמת). והוא הדין לאחר רגל ראשון, אם היא רדופה לילך תמיד לבית אביה – אוכלת מהיכן שרוצה מפני שאין ברור מה בדעתה.
 בפירוש 'אינה רדופה' אמר רבנו תם שני פירושים: כגון שברגל ראשון לא הלכה לבית אביה, ולכך עתה ברגל שני יש כאן ספק וצריכה לברר; אינה רדופה מפני שכבר הלכה לבית אביה קודם הרגל, ולכך יש ספק אף ברגל ראשון.
 עוד צידד רבנו תם אם מדובר כשכבר הלכה לבית אביה ואעפ"כ יש ספק היכן רוצה להימנות, או שמא אין גורסים 'הלכה' והספק הוא אם תלך אם לאו.

אף על פי שהאשה אוכלת משל בעלה בסתם, אם מחתה בפירוש או שעשתה פסח אחר – יוצאת בשל עצמה ולא בשל בעלה.

ב. יתום ששחט עליו אפוטרופסים, שכל אחד המנהו על שלו – יאכל במקום שהוא רוצה. ואף אם סוברים 'אין ברירה' אמר רבי זירא שיכול לאכול היכן שרוצה גם אם לא פירש בשעת שחיטה, מפני שאין צריך לידע מראש את בני הבית (שה לבית – מכל מקום. ואין הקטן צריך מינוי על הקרבן כי שה לבית אבות – לאו דאורייתא (עפ"י נדרים לו. ור"ן ותוס'). ואין לאסור מצד האכלה לקטן דבר איסור בידים, מפני שיש כאן חינוך למצוה. עפ"י תוס').

א. במה דברים אמורים ביתום קטן, אבל בגדול, אם לא בירר בשעת שחיטה – אינו אוכל לפי ש'אין ברירה'. ואם דעתו על שניהם, דינו כדין הממנה עצמו על שני פסחים שאוכל מן הראשון (עפ"י רמב"ם ומאירי). וע"ע להלן.
 ב. אמר רבי אלעזר: המפריש פסח עבור חברו ללא ידיעתו – לא עשה כלום, שלא כדין בני ביתו הקטנים (נדרים לו.).

ג. בנו ובתו הקטנים (קטנים ממש שאינם בני מצוה. תוס'), אדם שוחט עליהם בין מדעתם בין שלא מדעתם, כלומר גם אם שחט בעל כרחם הרי הם אוכלים משלו.
 בנו ובתו הגדולים (אפילו סמוכים על שלחנו. תוס'), אינו שוחט אלא מדעתם כלומר בסתמא, אבל אם מוחים – אסור. וכן אם שחט משל עצמם – אין לך מיחוי גדול מזה.

ד. עבד ושפחה הכנענים – שוחט עליהם אפילו בעל כרחם שהרי הם אוכלים משלו וסמוכים עליו. אבל עבד ואמה עבריים, אפילו הם קטנים – יכולים למחות. ואם שחטו בנפרד – הרי זה כמחאה כאמור. אבל בסתמא נמשכים אחר רבם ושוחט עליהם.

ה. שנינו: עבד של שני שותפים – לא יאכל משניהם. והעמיד רב נחמן משנתנו כששני השותפים מקפידים אהדדי שלא ליהנות זה מזה (רש"י ותוס'), לכך אין מינויו של כל אחד מהם מינוי. אבל אם אינם מקפידים – רצה מזה אוכל רצה מזה אוכל.

- ו. מי שחציו עבד וחציו בן חורין; לפי משנה ראשונה שאמרו בית הלל עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, אינו אוכל לא משל עצמו ולא משל רבו [שמקפיד כל אחד מהם שלא ליהנות משל חברו, כדלעיל. עפ"י תוס' ורש"י במשנה פירש שמן הסתם לא היה בדעת רבו להמנות צד החירות על פסחו. ולפי"ז אם מינה בפירוש – אוכל משל רבו. עפ"י מאירי]. ולפי משנה אחרונה שחזרו בית הלל להורות כבית שמאי שכופים את רבו לשחררו, הרי הוא כבן חורין ואוכל משל עצמו (כן פרש רש"י ורוב הראשונים).
- א. הרמב"ם (קרבן פסח ב, יג) פסק שאינו אוכל לא משל רבו ולא משל עצמו. ומשמע שמפרש שכן הוא הדין למשנה אחרונה. והראב"ד השיגו (וע' במאירי ובפיה"מ; ברכת אברהם לר"א בן הרמב"ם, ג; כס"מ; מנחת חינוך ה, יב; חדושי הנצי"ב; בני יששכר ניסן ד, ד).
- ב. נראה שלפי משנה אחרונה לא יאכל משל רבו אף אם אין העבד מקפיד, כיון שנפקע ממונו של העבד מיד רבו ואין מוטל חיוב הפסח על הרב, והריהו כאיש נכרי וצריך שימנהו שליח בפירוש לשחוט (חזון איש קכד).

דף פח

קסא. האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח – מה הדין באופנים הבאים?

- א. הרב רגיל בטלה ושחט לו העבד גדי, או להפך.
ב. שחט לו גדי וטלה.
ג. פירש לו רבו גדי או טלה, ושכח העבד מה אמר לו רבו.
ד. שכחו שניהם מה אמר לו.
- א. האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח; שחט גדי – יאכל, שחט טלה – יאכל, ואף על פי שהרב רגיל במין האחר, שהואיל ולא פירש – עליו סמך.

- ב. שנינו: שחט העבד גדי וטלה – יאכל מן הראשון. והעמידו בגמרא במלך ומלכה, שמתוך שמעדיניהם מרובים וסמיכתם על עבדיהם, אינם מקפידים בעצמם על מאכליהם הלכך דעתם על כל מה שיישחט (עפ"י רש"י ותוס'. והרמב"ם פירש משום שלום מלכות), אבל אנשים אחרים אין נמנים על שני פסחים כאחד מפני שאין ברירה לומר מה היתה דעתו בשעת שחיטה (רש"י. ולמאן דאמר יש ברירה – אוכל ממה שרוצה. עפ"י תוס').
- א. אם לא מינה העבד את רבו על שניהם כאחד אלא בזה אחר זה – אוכל מזה שנמנה עליו ראשון. ואולם במלך ומלכה לעולם אוכל מן הנשחט ראשון, גם אם הוא שני להמנאה (עפ"י תוס').
- ב. שחט שני גדיים או שני טלאים – משמע בתוס' שבשאר כל אדם אין ברירה, שמא נוה לו בכחוש יותר או בשמן (מהרש"א. ומלשון רש"י יש לדקדק שדוקא בגדי וטלה אין לברר).
- ג. בירושלמי משמע שמשנתנו מדברת בכל אדם, לאו דוקא במלך ומלכה.
- ד. יש מהאחרונים שכתב שלפי דעת סוגיות אחרות, גם בכגון מלך ומלכה שאין מקפידים אם גדי או טלה, למאן דאמר 'אין ברירה' לא חל הדבר (עפ"י שו"ת עונג יום טוב קסו).
- כן כתב על פי הסוגיא בעירובין (לו) במחלל על סלע שתעלה מן הכיס או בדין שתי נשים שלקחו קיניהן בעירוב, שתלו בגמרא בדין 'ברירה' הגם שלא איפכת להם כלל מה יעלה או איזה קן יהיה לכל אתו. ונראה לכאורה שיש לחלק בין המקרים וכאן הכל מודים, שהואיל ולא אכפת למלך גדי או טלה הרי זה כאומר בפירוש שחט לי גדי או טלה, שאין ריעותא בחלות דין שליחות כאשר נושא השליחות אינו מבורר, וא"כ הנשחט ראשון הלא הוא מבורר באותה שעה לפסח. משא"כ בשני המקרים הנזכרים אנו באים לברר למפרע על מה חילל ולמי שייך הקן בשעה שלקחו).

פרק שמיני; דפים פז – פח

- קס. אצל איזו רשות אוכלים האישים דלהלן את הפסח?
- א. אשה נשואה.
 - ב. יתום ששחטו עליו אפוטרופסיו.
 - ג. בן ובת, קטנים וגדולים.
 - ד. עבד ושפחה כנעניים ועבריים.
 - ה. עבד של שני שותפים.
 - ו. מי שחציו עבד וחציו בן חורין.

א. האשה, בזמן שהיא בבית בעלה, ושחט עליה בעלה ושחט עליה אביה – תאכל משל בעלה מפני שדעתה להימנות על שלו, אלא אם כן גילתה דעתה להימנות על של אביה.
 ברגל הראשון לאחר נישואיה, אם היתה רדופה לילך לבית אביה – אוכלת משל אביה [א"כ פירשה אחרת]. ואם אינה רדופה – תאכל במקום שהיא רוצה. לפי מי שאומר 'יש ברירה' יכולה לברר לאחר השחיטה מהיכן תאכל. ולמי שאומר 'אין ברירה' צריכה לברר קודם השחיטה (ואם לאו – אינה אוכלת כלל לפי שאין מינויה ברור. תוס'. וע' שפת אמת). והוא הדין לאחר רגל ראשון, אם היא רדופה לילך תמיד לבית אביה – אוכלת מהיכן שרוצה מפני שאין ברור מה בדעתה.
 בפירוש 'אינה רדופה' אמר רבנו תם שני פירושים: כגון שברגל ראשון לא הלכה לבית אביה, ולכך עתה ברגל שני יש כאן ספק וצריכה לברר; אינה רדופה מפני שכבר הלכה לבית אביה קודם הרגל, ולכך יש ספק אף ברגל ראשון.
 עוד צידד רבנו תם אם מדובר כשכבר הלכה לבית אביה ואעפ"כ יש ספק היכן רוצה להימנות, או שמא אין גורסים 'הלכה' והספק הוא אם תלך אם לאו.

אף על פי שהאשה אוכלת משל בעלה בסתם, אם מחתה בפירוש או שעשתה פסח אחר – יוצאת בשל עצמה ולא בשל בעלה.

ב. יתום ששחטו עליו אפוטרופסים, שכל אחד המנחו על שלו – יאכל במקום שהוא רוצה. ואף אם סוברים 'אין ברירה' אמר רבי זירא שיכול לאכול היכן שרוצה גם אם לא פירש בשעת שחיטה, מפני שאין צריך לידע מראש את בני הבית (שה לבית – מכל מקום. ואין הקטן צריך מינוי על הקרבן כי שה לבית אבות – לאו דאורייתא (עפ"י נדרים לו. ור"ן ותוס'). ואין לאסור מצד האכלה לקטן דבר איסור בידים, מפני שיש כאן חינוך למצוה. עפ"י תוס').

א. במה דברים אמורים ביתום קטן, אבל בגדול, אם לא בירר בשעת שחיטה – אינו אוכל לפי ש'אין ברירה'. ואם דעתו על שניהם, דינו כדין הממנה עצמו על שני פסחים שאוכל מן הראשון (עפ"י רמב"ם ומאירי). וע"ע להלן.
 ב. אמר רבי אלעזר: המפריש פסח עבור חברו ללא ידיעתו – לא עשה כלום, שלא כדין בני ביתו הקטנים (נדרים לו.).

ג. בנו ובתו הקטנים (קטנים ממש שאינם בני מצוה. תוס'), אדם שוחט עליהם בין מדעתם בין שלא מדעתם, כלומר גם אם שחט בעל כרחם הרי הם אוכלים משלו.
 בנו ובתו הגדולים (אפילו סמוכים על שלחנו. תוס'), אינו שוחט אלא מדעתם כלומר בסתמא, אבל אם מוחים – אסור. וכן אם שחטו משל עצמם – אין לך מיחוי גדול מזה.

ד. עבד ושפחה הכנענים – שוחט עליהם אפילו בעל כרחם שהרי הם אוכלים משלו וסמוכים עליו. אבל עבד ואמה עבריים, אפילו הם קטנים – יכולים למחות. ואם שחטו בנפרד – הרי זה כמחאה כאמור. אבל בסתמא נמשכים אחר רבם ושוחט עליהם.

ה. שנינו: עבד של שני שותפים – לא יאכל משניהם. והעמיד רב נחמן משנתנו כששני השותפים מקפידים אהדדי שלא ליהנות זה מזה (רש"י ותוס'), לכך אין מינויו של כל אחד מהם מינוי. אבל אם אינם מקפידים – רצה מזה אוכל רצה מזה אוכל.

- ו. מי שחציו עבד וחציו בן חורין; לפי משנה ראשונה שאמרו בית הלל עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, אינו אוכל לא משל עצמו ולא משל רבו [שמקפיד כל אחד מהם שלא ליהנות משל חברו, כדלעיל. עפ"י תוס' ורש"י במשנה פירש שמן הסתם לא היה בדעת רבו להמנות צד החירות על פסחו. ולפי"ז אם מינה בפירוש – אוכל משל רבו. עפ"י מאירי]. ולפי משנה אחרונה שחזרו בית הלל להורות כבית שמאי שכופים את רבו לשחררו, הרי הוא כבן חורין ואוכל משל עצמו (כן פרש רש"י ורוב הראשונים).
- א. הרמב"ם (קרבן פסח ב, יג) פסק שאינו אוכל לא משל רבו ולא משל עצמו. ומשמע שמפרש שכן הוא הדין למשנה אחרונה. והראב"ד השיגו (וע' במאירי ובפיה"מ; ברכת אברהם לר"א בן הרמב"ם, ג; כס"מ; מנחת חינוך ה, יב; חדושי הנצי"ב; בני יששכר ניסן ד, ד).
- ב. נראה שלפי משנה אחרונה לא יאכל משל רבו אף אם אין העבד מקפיד, כיון שנפקע ממונו של העבד מיד רבו ואין מוטל חיוב הפסח על הרב, והריהו כאיש נכרי וצריך שימנהו שליח בפירוש לשחוט (חזון איש קכד).

דף פח

קסא. האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח – מה הדין באופנים הבאים?

- א. הרב רגיל בטלה ושחט לו העבד גדי, או להפך.
ב. שחט לו גדי וטלה.
ג. פירש לו רבו גדי או טלה, ושכח העבד מה אמר לו רבו.
ד. שכחו שניהם מה אמר לו.
- א. האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח; שחט גדי – יאכל, שחט טלה – יאכל, ואף על פי שהרב רגיל במין האחר, שהואיל ולא פירש – עליו סמך.

- ב. שנינו: שחט העבד גדי וטלה – יאכל מן הראשון. והעמידו בגמרא במלך ומלכה, שמתוך שמעדיניהם מרובים וסמיכתם על עבדיהם, אינם מקפידים בעצמם על מאכליהם הלכך דעתם על כל מה שיישחט (עפ"י רש"י ותוס'. והרמב"ם פירש משום שלום מלכות), אבל אנשים אחרים אין נמנים על שני פסחים כאחד מפני שאין ברירה לומר מה היתה דעתו בשעת שחיטה (רש"י. ולמאן דאמר יש ברירה – אוכל ממה שרוצה. עפ"י תוס').
- א. אם לא מינה העבד את רבו על שניהם כאחד אלא בזה אחר זה – אוכל מזה שנמנה עליו ראשון. ואולם במלך ומלכה לעולם אוכל מן הנשחט ראשון, גם אם הוא שני להמנאה (עפ"י תוס').
- ב. שחט שני גדיים או שני טלאים – משמע בתוס' שבשאר כל אדם אין ברירה, שמא נוה לו בכחוש יותר או בשמן (מהרש"א. ומלשון רש"י יש לדקדק שדוקא בגדי וטלה אין לברר).
- ג. בירושלמי משמע שמשנתנו מדברת בכל אדם, לאו דוקא במלך ומלכה.
- ד. יש מהאחרונים שכתב שלפי דעת סוגיות אחרות, גם בכגון מלך ומלכה שאין מקפידים אם גדי או טלה, למאן דאמר 'אין ברירה' לא חל הדבר (עפ"י שו"ת עונג יום טוב קסו).
- כן כתב על פי הסוגיא בעירובין (לו) במחלל על סלע שתעלה מן הכיס או בדין שתי נשים שלקחו קיניהן בעירוב, שתלו בגמרא בדין 'ברירה' הגם שלא איפכת להם כלל מה יעלה או איזה קן יהיה לכל אחת. ונראה לכאורה שיש לחלק בין המקרים וכאן הכל מודים, שהואיל ולא אכפת למלך גדי או טלה הרי זה כאומר בפירוש שחט לי גדי או טלה, שאין ריעותא בחלות דין שליחות כאשר נושא השליחות אינו מבורר, וא"כ הנשחט ראשון הלא הוא מבורר באותה שעה לפסח. משא"כ בשני המקרים הנזכרים אנו באים לברר למפרע על מה חילל ולמי שייך הקן בשעה שלקחו).